

ŞEHİR VE MEDENİYET İLİŞKİSİ RELATIONSHIP BETWEEN THE CITY AND CIVILIZATION

Sami ŞENER*

Özet:

İnsanın içinde yaşadığı fiziki çevre, aslında sosyal çevreye bağlı olarak şekillenmektedir. Çünkü, yaşadığı çevreyi kendi ihtiyaçlarına ve arzularına göre biçimlendiren bir insan idraki söz konusudur. Bu yüzden, sosyal çevre ve fiziki çevre içi içe bulunmaktadır. Yeni kent, insanların kaygısı ve mutsuzlukları, siyasi, ekonomik ve toplumsal kurumların yanında, kendi ilişkilerindeki nitelik kaybından da ileri geliyor. Çağdaş insanlar, hayat ilimlerinin madde ilimlerinden geri kalmasının sıkıntısını yaşıyorlar. Bunun çözümü, insanın kendisini daha iyi tanımaya çalışmasıdır.

Geleneksel Türk şehrinin kültürel ve mekânsal değerleri yanında, mimar ve şehirdilerin de örnek alması gereken yönleri bulunmaktadır. İnsani ve toplumsal ilişkilere imkan veren ve materyalleri ile insan sağlığı ve yaşama uyumunu sağlayan kentsel öğelerin yeniden biraraya getirilmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Kültür, Değişim, Model, Medeniyet, İnsan, Cemiyet.

Abstract:

The physical environment in which human beings live, shapes with respect to social surroundings primarily. Because, this is a matter of human perception that shapes the environment according to the needs and desires of humans. Therefore, the social surroundings and physical environment stand in an indissociable relationship to each other.

Unhappiness and depression which are particularly common in new urban areas, arise from low quality of human interactions as well as political, economic and social institutions. Modern people suffer from promotion of material sciences only which is considered as superior to social sciences. The solution is that, one should make an effort to know himself/herself better.

Keywords: City, Culture, Change, Model, Civilization, Humanbeing, Society

* Prof. Dr. Siyaset ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, e-posta: ssener@sakarya.edu.tr

Traditional Turkish town is significantly important in terms of traditional values and spatial identity, and has aspects that should be an example for architects and urban planners. Meeting of urban elements that allows human relations and social relations, and provides materials that are compliance with human health and human life has a great importance.

1. Fiziki ve sosyal çevre bütünlüğü:

İnsan ve diğer varlıkların içinde yaşadığı fiziki çevre, aslında sosyal çevrenin özelliklerine bağlı olarak şekillenmektedir. Çünkü, yaşadığı çevreyi kendi ihtiyaçlarına ve arzularına göre biçimlendiren bir insan idraki söz konusudur. Bu yüzden, sosyal çevre ve fiziki çevre içi içe bulunmaktadır. İnsanın yerleştiği yerin, onun birçok yönlerden rahat edeceği; ruhi ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabileceği özelliklere sahip olması gerekir. Bu yüzden insanlar, tabii özelliklerini diikate alarak belirli fiziki alanlara yerleşmiş ve buraları kendine faydalı bir hale getirmiştir.

Sosyal ve fizikî çevre arasında önemli bir bütünlük vardır. İnsan toplumunun hayatını incelediğimizde, yerleşim şekilleri, toprağı işleme ve mimari-sanat eserleri gibi fizikî çevre üzerindeki gelişmeler, hep insandaki sosyal ve manevî değerlerin dış hayata yansıyan yönleridir. Bu konuda Northrop şöyle demektedir: Dünya bir kaos değil, düzen ve kozmos içindedir. Tıpkı bir organizma gibi canlıdır. Ve aynı zamanda bir kanuna bağlıdır. (Northrop, 154). Aslında bu cümle içinde, sosyal ve fiziki kanunların uyumu gibi bir gerçeğin de varlığını anlıyoruz.

Şehir, insanlığın kendisi için kurduğu ve sistematize ettiği en yakın organizasyon çevresidir. Şehirlere bakarak, insanlığın kültürlerini ve hayat anlayışlarını anlamak mümkündür denilirse, mübalağalı bir değerlendirme yapılmış olmaz. Kanaatimce şehir, ilk önceleri şuurlu bir karar ve düşünce ile meydana getirilen bir organizasyon değildi. Çeşitli dinî, maddi ve siyasi sebepler şehirlerin oluşumunda belirleyici bir rol oynadı. Bu faktörler içinde bazılarının öncelikli rolü olması lazımdı. Ama insanlar, bu yoğun insan, bina ve diğer faktörlerin getireceği birikimlerin yol açacağı problemlerin büyüklüğünü herhalde tahmin edemediler. Veya, toplumların hayat ve insan anlayışları doğrultusunda tabii olmayan ve insana uymayan çarpık bir yaşama mantığı, durumu bu günkü vahim hale getiren sistemi ortaya çıkardı.

Şehirlerin kuruluşu, bana göre iki farklı sebebin sonucunda ortaya çıkmış olabilir. Birincisi, hayatın gelişen sosyal, ekonomik ve ahlaki gereklilikleri dolayısıyla, yerleşim yerlerinin ilave nüfus ve fonksiyonla yeni mekan ve imkanlara kavuşarak daha geniş

ve kalabalık bir insan nüfusuna kavuşmasıdır. İkinci husus ise, Avrupa'daki şehirleşmenin başlangıcındaki siyasi ve ekonomik şartların zorlamasıyla yoğun bir göç ile aşırı bir nüfus hareketinin sanayi bölgelerinde toplanmasıdır. Bu iki tip şehir örneğini, birbirinden ayırmak gerekiyor.

Birinci örnek, kadim şehirlerin temel özelliğini ortaya koyarken, ikinci örnek; kitlelerin daha iyi yönetim ve yaşama şartları elde etmek amacıyla başlattıkları bir sosyal hareket'in sonucu olarak gerçekleşmektedir. Birinci tür şehirleşme, tabii ihtiyaçların meydana getirdiği bir düzen olurken; ikincisinde insanların hakim olma ve menfaat elde etme çabalarına yönelik aktiviteleri, şehirlerin kuruluşunda temel faktörler olmaktadır.

Antik çağda iki önemli toplum kent hayatına damgasını vurdu. Bunlar Antik Yunan ve Roma medeniyetleridir. Antik Yunan toplumu Akdeniz havzasında gelişerek ticari imkanları sayesinde önemli kentler kurdu. Roma İmparatorluğu ise hem ticari imkanlar, hem imparatorluğun barış ortamı (pax romana), hem de devasa bir hinterland sayesinde çok önemli bir kent toplumuna ev sahipliği yaptı. Öyle ki Roma İmparatorluğu sınırları dâhilinde yaklaşık 1200 kent bulunmakta iken, başkent Roma'nın nüfusu bir milyonu bulmakta idi.

Roma İmparatorluğu'nun sağladığı istikrar dönemi sona erince Avrupa kentleri de düşüşe geçti. Bununla birlikte Orta Çağ, Çin ve İslam kentlerinin yükselişine sahne oldu. Xian ve Hangzhou gibi Çin kentleri ile Bağdat, Kurtuba gibi İslam şehirleri ve medeniyetin merkezleri oldular. Aynı dönemde İstanbul'un başkent olduğu Bizans İmparatorluğu da önemli bir kent toplumuna sahipti. (Kömürcüoğlu, 2013, 12) Aslında Roma'nın sadece barış merkezli değil, askeri gücü ile hakimiyetin geniş bir coğrafyada sürdürdüğünü tarihi bilgiler anlatmaktadır.

Pirenne'e göre Avrupa tarihinde kentin yeniden ortaya çıkışı, II. yüzyılla birlikte gelişen ticaret ve tüccar sınıfı sayesinde söz konusu olmuştur. Pirenne, Avrupa'nın söz konusu dönemde geçirdiği nüfus artışını da önemli bir etken olarak görmektedir. Nüfus artışının ortaya çıkardığı bu insan fazlası bu gezginci tacirler, hem yerleşim yeri hem de mallarını satacakları pazarlar olarak, yukarıda bahsedilen kasaba ve kale-kentlerin çevresine yerleşmişlerdir (Pirenne'den akt. Kömürcüoğlu, a.e.) Sjöberg'in sanayi öncesi kentleri, daha çok ortaçağ Avrupası kentlerinin özelliklerini haizdir. Bu kentler feodal özellikler gösterir, çünkü Avrupa Sanayi Devriminin getirdiği üretim biçiminin etkisi altında gelişmemişlerdir. (Sjöberg, 2002: 37)

Weber'in yaklaşımı tarihi sosyoloji eksenli kent tanımı olarak ele alınabilir. Çünkü

Alman bir araştırmacı olarak Weber, kenti özellikle tarihsel bir bağlamda incelemiştir. Martindale'nin de dikkat çektiği gibi Avrupalı kent araştırmacıları tarihsel araştırma materyallerine yönelirken, Amerikalı araştırmacılar şimdiki zamana yönelmişlerdir. Zira Avrupalı araştırmacılar bin yıldır ilgi çeken şehirlerden gerekli materyallere sahipken, Amerikan şehirleri çoğu durumda birkaç on yıllık ömre sahiptir (Martindale'der akt. Kömürcüoğlu,18)

2. Kent, yeni bir algı mı?

Kent, kelimesi şehir kelimesinin dil değişimi ile aldığı yeni isim olmakla birlikte, şehir niteliğinden de farklı bir manayı yüklenmektedir. Kentli insanın, modern toplumun ürettiği bir varlık olarak, bu manaya uygun tutum ve tavırlar ortaya koyma durumunda olduğu göze çarpmaktadır.

Kentli, daha çok ikincil ilişkiler geliştiren, problemlerini kendisi mekanik dayanışmaya ihtiyaç duymadan çözmek zorunda olan ve toplumun bir üyesi olarak kendisine bir rol biçen ve rolünün gereğini işbölümü etrafında kurulan kentsel roller arasındaki normlarla belirleyen, rasyonel tutumlara sahip kişi olarak tanımlanır (Bağlı-Binici 2005:23).

Kent hayatının demokratik davranmayı örgütlediği söylemi de, aslında kent insanına hakim bir siyasi ve insani tavrı ortaya koyduğunu belirtmek gerekiyor. Tabii olarak kentli tavrı, daha önceki köylü hayatı yaşayan insanın davranışlarından da farklı olacaktır:

Bu noktada kent yaşamının çoğulcu demokratik yapıya uygun olarak davranmayı örgütlediğini söyleyen Tekeli, Kırdan kente göç edenlerin önemli bir kısmının kırsal tutumlarını kentte de sürdürmeye çalışmalarının; hem kentsel yapıda sorunları doğurduğuna, hem de söz konusu kentli olma ya da kentleşme sürecini gerilettiğine işaret etmektedir (Tekeli, 1996).

Kentin, insan ilişkileri bakımından kurumsal bir yapıya doğru yöneldiğini ve siyasi özellikler bakımından da, halkın iradesine dayalı bir sistemi ortaya çıkardığına dair bu görüşler, daha çok kentin idari ve siyasi yapısını ortaya koymaktadır.

Kent'e veya şehir'e göç ederek farklı siyasi veya ahlaki anlayışlar kazanıldığını ifade etmek, ancak batıdaki geleneksel hayattan modern hayata geçiş için ifade edilecek bir konu olabilir. Her toplumda sosyal hareketlilik için, böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü batı'da görülen olay, sosyal hareketliliğin ötesinde bir "dünya görüşü"

farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. İslam kent hayatında, böyle bir farklılaşma tabii olarak söz konusu olmamıştır. En azından, batılılaşma dönemine kadar. Farklılık, bilgi ve teknolojiyi kullanma alanında olabilir.

Strong ise şehri, moral açıdan incelemiş, modern medeniyet ile moral özelliklerin gelişmediğini ancak materyalist gelişmenin tek yanlı olarak gelişim gösterdiğini düşünmüştür. Kısaca şehrin materyalist manada gelişmesi, ancak moral olarak bir düşüştür. Strong, cehalet, kötü alışkanlıklar ve sefaletin, birlikte toplumsal bir dinamit oluşturduklarını ve bu dinamitin deposunun şehrin gecekondulu mahalleleri olduğunu belirtmektedir. (Martindale, 2000: 16-17)

Bu değerlendirme, sistem olarak belirli bir nitelik kazanan batılı şehir özelliğinin, iç yapısında bazı sosyal problemleri barındırdığı ve özellikle insanın ahlaki yapısına dair çözümlere yol açan bir yapıya sahip olduğunu yansıtmaktadır. Alex Carrel, buna yol açan temel sebebi şöyle açıklıyor:

Yeni kent, insanların kaygısı ve mutsuzlukları, siyasi, ekonomik ve toplumsal kurumların yanında, kendi ilişkilerindeki nitelik kaybından da ileri geliyor. Çağdaş insanlar, hayat ilimlerinin madde ilimlerinden geri kalmasının sıkıntısını yaşıyorlar. Bunun çözümü, insanın kendisini daha iyi tanımaya çalışmasıdır.

Kent, sosyal hayatın mesleklere, işbölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği; kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin bütün bir günlük yaşayışını etkilediği yerleşme merkezidir. (Sezal, 1992: 22-23)

Alver'e göre, Maddi ve kültürel sermaye bakımından üst sınıfları oluşturan insanlarla dolu olan soylulaştırılmış mekânlar, kentsel mekânda farklı bir esinti ve adacık olarak yeni bir kimlik kazanıyor. Hayata dâhil olamayan, hayattan kopartılmış birer müze-şehir ve müze-mekân olma kaderi ile baş başa kalıyorlar (Alver, 2009).

Kent hayatı, bu açıklamalar içerisinde, sahip olduğu ekonomik düşünce ve felsefe sebebiyle, insanı dışlayan ve buna karşılık ticari ve sanayi alanlarını geliştiren teknik bir sistem ortaya koyma mantığını sürdürmektedir. Dolayısıyla şehrin fiziki yapılanması, bu idrak değişikliğinin ve duygu niteliğinin dışında şekillenmektedir.

Sjöberg'in dediği gibi sanayi kenti, sanayi öncesi kentten farklı olarak sanayi ve ticaret merkezidir. İdari ve dini işler önemini yitirmiştir. Sanayi kentinde kullanılan teknoloji, üretim, tarım, ulaşım ve haberleşme imkanları ile araçları dolayısıyla da ilişki biçimleri değişmiştir. Bu durum kenti ve kentlerde nüfus yoğunluğunu ve

kentlere has ilişki biçimleri olan işbölümü ve uzmanlaşmayı ve ikincil (resmi) ilişki tarzlarını doğurmuştur. Böylece kentsel mekan, sanayi öncesi mekandan net bir biçimde ayrılmıştır. İşte bu ayırım sürecinin sonunda ortaya çıkan kent, kentli ve kentleşme, kentlileşme tiplerini bugünkü modern kent algısını oluşturmuştur (Sjoberg, 1967: 229). Çağdaş medeniyetin iki temel kurumu var gibi: Biri Sanayi diğeri şehir. Daha doğrusu, ekonomik hakimiyet. Dolayısıyla böyle bir anlayış, sosyal hayatı bir mücadele ve yarış alanı haline getirerek, kişinin ihtiras ve acımasız yönlerini daha da geliştirmesine yol açmaktadır.

Bu ifadelerde geçen, "ikincil ilişki", "mekanik dayanışma", "kentsel rol" ve "rasyonel tutumlar" gibi kavramların, belirli bir kültürel dünyanın anlayış, ilişki ve tavırlarını sembolleştirdiğini kimse görmezlikten gelemez. Dolayısıyla, Kentin ruh ve manasını oluşturan bir yaşama felsefesinin varlığı ile karşı karşıya olduğumuzu düşünmek durumundayız.

Sanayileşme, aslında şehirleşmeyi ortaya çıkarmış. Batı'da, toplumsal dönüşüm ve gelişim, sanayi odaklı bir çabanın ve heyecanın mahsulü. Hayatın modernleşmesi için çaba sarfedilirken, insanın direnci, ruhi beklentileri ve sosyal ortamı dikkate alınmamış: onun, çalışarak ve bazı eşyalara sahip olarak mutlu olacağı düşünülmüş. Ama, ortaya çıkan materyalist ve pragmatik toplum anlayışı ve bu anlayışın getirdiği mekanik ilişkiler sistemi, bu teorinin doğru olmadığını gösteriyor.

Şehrin fiziki büyüklüğü ve o nisbette insan yığınlarına mekan oluşu: aslında, insanın ruh ve sosyal dünyasının hiç de istemediği bir şey. Duygular ve sosyal ilişkiler, belirli bir ritim ve alan içerisinde gelişme özelliğine sahip. Yığınlar içinde, sağlıklı bir ilişki kurmak ve hele hele duygusal bir tutum geliştirebilmek çok zor.

Şehrin yaşama sistemi, onbinlerce veya yüzbinlerce insanın ihtiyaçlarına cevap verebilecek büyük sistemlerin varlığını ortaya koymaktadır. Temizlik, Gıda, Eğitim, Ulaşım gibi temel ihtiyaçlar; büyük bir endüstri ve organizasyon içinde gerçekleşme imkanına sahiptir. Dolayısıyla, samimiyetin değer ifade etmediği bir yönetim sistemi oluşturmak, ancak insanları sistematik bir kontrol içinde tutarak gerçekleştirilebilir. İşte bu durum, şehrin; ortaya koyduğu yaşama felsefesiyle doğru orantılı bir yönetim ve idari sisteme sahip olmasını gerekli kılıyor. Bu yüzden, 'şehir anlayış ve felsefesi'nin üzerinde ciddi bir şekilde durmak gerekiyor.

Modernizmin düşünce yapısı altında şekillenen ve mekanı değiştirmeye ve dönüştürmeye yönelik en önemli araçlardan biri olan kent planlama ile kentlerde yaşanan kaosun şiddeti veya ivmesini değiştirmek mümkündür. Özellikle günümüzde kentlerin, eskiden

dönemlerden daha karmaşık bir yapıya sahip olmasının sadece kent planlarının değil, kentte yaşayan her kesimden kentlinin de kolaylıkla gözlemleyebileceği bir durum haline gelmiş olması, bu konuda kent planının görevini daha net tanımlamaya yarayacaktır (Bal, 2001: 117). Bal'ın bu değerlendirmesi, şehir kültürünün insani ve medeni boyutunun hazır olduğu zaman geçerli olabilecek bir durumdur. Planlamayı, insan ve kültürden başlattığınız zaman; konu ister istemez, ekonomik ve mekanik alanın dışına çıkar ve böyle bir mantıkta insani bir yapılanmaya gerçekleştirme şansınız olabilir.

3. Şehir ve Medeniyet:

Batı'da şehirlerin ilk kuruluş dönemlerine bakıldığında, aşırı bir hız ve plansızlığa rastlamaktayız. Buna sebep de zengin maden yataklarının bulunması ve fabrikalarda işçi olmak suretiyle zenginleşme rüyalarının varlığıdır. Bu sosyal yöneliş, mazur görülmeyle birlikte; aradan uzun zaman geçmesine rağmen, şehirlerin sağlık, sosyal ortam ve mimari planlama açısından yetersiz halde kalmasını ve insanları çok yönden tehdit etmesini bir "medeniyet anlayışı eksikliği"ne bağlamakta isabet vardır. (Haydar, 79). Gerçekten de batı şehirleri, önce üretim ve ticareti gündeme almakla, uzun yıllar insanın içinde huzursuz olduğu ve hatta kendi benliğini kaybettiği girdapların meydana gelmesine adeta zemin hazırlamıştır.

Mumford, kentin anlayış, tutum ve roller doğurduğu genel anlayışına karşı, alternatif bir görüşü öne sürerek, kentlerin medeniyetin bir değişkeni olduğunu ifade eder. Mumford, kenti ve medeniyeti birbiriyle etkileşen iki olgu olarak ele alır, ona göre her kent belli bir medeniyet birikiminin ürünüdür. Sjöberg, sanayi öncesi kentlerini tek bir kent tipi içine sığdırırken; Mumford, farklı medeniyet birikimlerinin oluşturduğu farklara dikkat çeker. (Mumford'dan akt.Kömürcüoğlu,a.g.e.31) Davutoğlu da kentleri medeniyet bağlamında ele almak gerektiğini düşünmektedir. Davutoğlu'na göre Medine, kentinin bizzatı varlığı; İslam medeniyetinin tarihe bir aktör olarak kenti sokmasında önemli bir etkidir. (Davutoğlu, 2004: 16)

Şehrin medeniyet ile ilişkisi, daha çok şehrin insan yaşayışı, duyguları ve yaşamak için verdiği çaba ve sorumluluk anlayışı ile ilgili olmaktadır. Kentin soluklandığı, nefes aldığı, insanların buluştukları, ortak yaşamışlıklar, hatıralar ve izler bıraktıkları yerler olarak, aynı zamanda kentlilerin mekân üzerindeki bireyselliklerine, kendilik yüklü özel tarihlerinin inşasına kültürel bir arka plan oluştururlar. Taşıdıkları fiziki ve sosyal özellikleri itibarıyla da, kentlerin tarihleri, silüetleri ve kimliklerinin inşasına önemli girdiler sağlarlar.

Toplumun hayatı, toprağın hayata uydurulması demek olan mekanın üzerinde gerçekleşir. Bu yüzden, mekanın her noktası insanın hayati varlığının üzerinde geçtiği ve ruhuyla kaynaşmış sembolik özelliği olarak bilinmek durumundadır. Her bir mekân bize farklı öyküler anlatır. Her mekânın hayata dair farklı cevapları ve duruşları vardır. Bu mekânlarda akıp giden ilişkilerin niteliği, tonu, hayatın hangi frekans ve derecede yaşandığının da tanığı gibidir.

Bu yönüyle kent mekânları, birer gündelik hayat mekânı olmanın ötesinde, tarih, kültür, kimlik, bellek ve hafıza gibi kavramlarla yakından ilişkilidir. Her ne kadar mimarlık, coğrafya ya da kentsel ekoloji disiplinleri çoğu zaman mekanı gözard etseler de, mekânların sosyal/kültürel yüzleri olduğu, bir ruhsallığa sahip oldukları insanlar gibi yaşadıkları, sosyal dünya ile aralarında kopmaz bir ilişkinin hüküm sürdüğü bir gerçektir. Mekân, toplumsal deneyimler için ortak bir birliktelik zemin sunmanın yanında, taşıdığı kültürel derinlik, ahlaki sınır, toplumsal cinsiyetçi hadler, sosyo-ekonomik bağlam, politik iklim vs. itibarıyla de, içindeki insanları yeniden kurar, onlara aidiyet bağlamı, ortak tasavvurlar, yeni bakma biçimleri ve yorumlama perspektifleri kazandırır. (Aytaç, 2013: 138-139)

Bir başka ifadeyle kentlerin kültürel kimliklerini oluşturan unsurlar arasında mimari öğeler başta gelir. Bu öğeler, tapınaklar, tiyatrolar, stadyumlar, agoralar, odeonlar kiliseler vb. antik çağ yapıları, hanlar, hamamlar, bedestenler, camiler, külliyeler, imarethaneler, arastalar, kapalı çarşılar vs. gibi sivil mimarlık örnekleridir (bkz.

Gökaltun, ve Tunçer'den akt, Aytaç,a.y:140)

Bu mimari şaheserler, yaşanılan kenti karakterize eden, ona ruh ve kişilik kazandıran yapılar olmalarının yanında; yaşanılan hayatın, kültürün, tarihin birer sembolik gösterenidirler. Zamana tanıklık ettikleri gibi, yaşanılanlara da aracılık ederler.

Botton, duygu ve düşünce dünyası ile fiziki yapı arasındaki kopmaz ilişkiyi, oldukça heyecanlı bir üslupla anlatarak, mekan ve ruh arasındaki derin ve manalı münasebet açıklamaktadır: "Çevremizdeki nesnelere, saygı duyduğumuz duygu ve düşüncelerin soyut birer temsili olsun istiyoruz, onlara baktıkça bu duygu ve düşünceleri hatırlayalım istiyoruz. İçinde yaşadığımız binaların mekânların bizi bir kalıba sokmasını, ruh halimiz biçimlendirmesini arzuluyor, bize kendimizi daha iyi tanıma fırsatı vermelerini bekliyoruz onlardan. Ruhlarımızın neye ihtiyaç duyduğunu bize hatırlatacak nesnelere bulunsun istiyoruz çevremizde. Çünkü ruhlarımız gerçekte ihtiyaçlarını unutmaya meyillidir. Kaybolan gerçek benliğimizi duvar kağıtlarından caddelerden sokaklardan mahallelerden bulmayı umut ediyoruz çoğu zaman. Ve bu yerler ne kadar gerçek benliğimizi temsil ederlerse o kadar yuvamız olmaktadır"(Botton'dan Aktay, 2013,28)

a. Şehir kimliği ve kültürü:

Batılı şehir, bir organizasyonun parçası gibi, kendine verilmiş özel bir misyon ve görevi yerine getirmeye çalışır. Modern toplumda fert, devletin kontrolü altında yaşamak zorunda ve onun dümen suyunda gitmek durumundadır.

Kentleşmenin önemli bir boyutu, kentsel kimlik ve ortak davranışa dönüktür. Burada kentleşme, tutumlar ve düşünceler bütünü olarak ve tipik ortak davranış kurallarından kaynaklanan ve toplumsal denetim mekanizmasına bağlı kişiliklerin bir araya getirilmesi olarak ele alınır.

Wirth'e göre kent ve kentleşme bir medeniyet ve modernite problemidir. Kentleşme insanlığın medeniyete ve moderniteye yönelmesi ve kendi tabiatından uzaklaşmasıdır. Wirth, çağdaş dünyayı kentin ve kentlinin dünyası olarak görür. Ona göre kentler sadece nüfusa oranlarına göre toplum üzerinde etki sahibi değildir, bunu aşan bir etki miktarları vardır. Wirth, kentleşmeyi sadece kentlerin nüfusunun artışı olarak görmez, kentleşme aynı zamanda bir yaşam biçiminin değişmesidir. (Wirth, 2002: 78-82) Wirth'in medeniyet'le modernleştirmeyi özdeşleştirmesi, batı'da Rönesans ile başlayan kavramlaştırma olayı ile açıklanabilir. Çünkü şehir, modernleşme düşüncesi doğrultusunda ortaya çıkan endüstrileşmenin bir versiyonu ve sonucudur. Dolayısıyla şehir, kendini üretme ve şekillendirme değil, bizzat kendisi şekillenme durumundadır.

Fertler kentte gönüllü örgütlere katılarak kişiliğini ifade edip statü kazanır. Toplumsal denetim, biçimsel bir şekilde örgütlenmiş gruplar aracılığıyla yapılır. Fertler, kendilerinden uzakta çalışan insanların yönlendirdiği simgelerin ya da basmakalıp sözlerin etkisi altında kalır. Bu noktada kentin kalabalık oluşu, önemli bir etken olarak devreye girer. Çünkü birbirleriyle karşılıklı etkileşim halindeki insanların sayısı ne kadar fazla olursa; iletişimin düzeyi o kadar düşer ve en alt temel düzeyde yani ortak varsayılan ya da herkesi ilgilendiren şeylerin temelinde iletişimi sürdürme eğilimi de o kadar fazla olur. (Wirth, a.e: 105) Diğer bir deyişle, kenti kapsayan bir ortak paydada buluşulur.

Bu açıklamalar, bir başka batılı düşünürün şehir hayatını açıklayan değerlendirmesinin ispatı gibidir. Araştırmacı, modern hayatın; fabrikanın organizasyon tarzına uygun bir şekilde kurulduğunu söylemektedir.

Aktay'a göre Modern insan, ancak nesnelere ve mekânlarla var olabiliyor. Modern öncesi insan ise, ancak bir nesneye ihtiyaç duyduğunda sahip olmaya güdüleniyordu. Modern öncesi insanın, mekanlar ve nesnelere ilişkisinde bu nesnelere veya

mekanların var olma çabasına katkı yapmasını ve kendisine bir kimlik kazandırmasını beklediği pek görülmez. Bu durum, modern insan için çok önemlidir. Modern insanın, kimlik edinme ve bununla var olma amaçlı bir mal mülk edinme hevesi vardır. Bu amaçla kentler ve onların dokularıyla ilişkiye giren modern insanın bu varoluşunu, anlamlı kılan sokaklarla, mahallelerle, cadde ve konutlarla özel bir bağı vardır. (Aktay, a.g.e: 44)

Aktay'ın bu değerlendirmesini belki de şu şekilde yorumlamak gerekiyor. Modern öncesi insan, mekan ve nesnelere kendini kaynaşmış hissediyordu. Yoksa, kendini nesne ile ifade etme yalnızlığına veya zavallılığına düşmemişti. Birinde nesne, manayı sembolize ederken, diğerinde nesne (mekan, cadde), varlığın asıl sebebi kabul edilmekteydi.

b. Şehir kimliği:

Şehrin sahip olduğu insan yığınları, tabii olarak birbirine yabancı. Yabancı bir dünyada isteklerin ve taleplerin karşılanması ise oldukça zor. Yığınları eğitmek, yığınlarla iletişim kurmak; sosyal bilimlerin işi değil. Yığınlar, ancak yönetilebilirler; yönetilmeleri mümkün olamaz. Çünkü, onların kuralı olmaz. Onlar; ancak, bir güç olarak kullanılabilir.

Şehir kurgusu, insanın eşya ve kullanıldığı vasıtalar ile kendine bir itibar sağlayan bir düzlemde şekillenmiş. Dolayısıyla, insan; kendine dönük ilgisini, çevresindeki eşya ve vasıtaları arttırmak ve onlarla kendi kimliğini itibarlı kılmak konusunda çaba sarfediyor. Bunun sonunda, eşyalar ve fiziki imkanların itibar gördüğü fakat, duygu ve dostlukların, sosyal ilişkilerin zayıfladığı bir dünya ortaya çıkıyor.

İster yönetim, ister sosyal ilişkiler ve isterse eğitim; hepsi, küçük gruplar içerisinde daha başarılı ve daha sonuç getirici bir imkanı ortaya çıkarıyor. Büyük topluluklar ile iş yapabilmek ve bir düşünce ve anlayışı geliştirmek mümkün değil. Bu tür bir işlem; ancak, eşyalar dünyasında gerçekleşebiliyor. Kitlesel üretim gibi. Çünkü; insanla ilişki, bir derinlik; bir felsefe ve bir ahlaki değer ihtiyacı duyuruyor.

Şehir sistemi; birbirini tanımayan ve birbirine güvenemeyen insanların içinde, yabancı kültür ve anlayışlara çok uygun bir imkan sağlıyor. Her aykırı fikir ve hareket, öncelikle şehirlerde; yani, sosyal çevrenin oluşmadığı büyük çevrelerde gerçekleşir. Küçük yerleşim birimlerinde insanlar birbirlerini tanır, birbirlerine güvenir ve birbirlerine yardım ederler. Şehirde böyle bir imkan sağlanamaz. Çünkü, insanların birbirlerini tanıyabilmesine imkan yoktur. Binlerce insanı tanımak ve onlarla belli duygu ve düşünceleri paylaşabilmek, olmayacak bir temennidir.

Şehir muhafazakarlığa elverişli bir ortam değildir. Çünkü, şehirde her türlü ve farklı görüş ve inançtan insanlar bulunmaktadır. Üstelik, insanların kontrol edilebilme imkanı da yoktur. Dolayısıyla, herkese ve herşeye açık bir dünya kurulmuştur. Aslında, böyle bir dünyanın varlığı da korkutucu ve ürkütücüdür.

İnsanların birbirine yabancı olduğu bir ortamda, iyi niyet ve açıklık yerine; endişe ve korku ortaya çıkar. Herkes, kendi güvenliği için, aşırı dikkat gösterir ve kendini güvene almak ihtiyacı duyar. Her ne kadar şehir sistemi içinde güçlü güvenlik örgütleri varsa da, şehrin geneli; yine de insanların çok rahat yaşayamayacakları bir çevre oluşturur.

Büyük şehir metropolünde insanların küçük evleri vardır ve bu evler, onların sadece barınmak ve istirahat etme ihtiyaçlara cevap verir. Sosyal etkinlik, dostlarla bir araya gelebilme ve tabiatla haşır neşir olma gibi ihtiyaçlarına cevap verme imkanı yoktur. İnsan; bir yönüyle, modern bir hapishanede yaşar. Bu modern hapishanede, hayati ihtiyaçlar ancak karşılanabilir.

Kentli kalabalıklar için artık kent, içinde huzurla yaşanabilecek imkanlardan mahrum bir mekandır ve ivedilikle terkedilmesi, uzaklaşılması gereken bir yerdir. Kentin kalabalıklığı, gürültüsü, trafiği, hava kirliliği ve bunların ürettiği her gün yaşanan stres nedeniyle kent, artık sağlıklı yaşam imkanı olmayan bir mekandır. Daha huzurlu, insanca ve olanakları açısından ideal eğitim, sağlık imkanına sahip, güvenli ve kaotik olmayan mekan arayışlarına hazır hale getirilmiş kentli kalabalıklara sadece sunulacak öneriler, alternatifler gereklidir (Alver, 2007:120).

Şehir sistemi, birbirini tanımayan ve birbirine güvenemeyen insanların yanında, yabancı kültür ve anlayışlara çok uygun bir imkan sağlıyor. Her aykırı fikir ve hareket, önce şehirlerde yani, sosyal çevrenin oluşmadığı ve geleneklerin yerleşmediği büyük çevrelerde gelişir. Ama, böyle bir farklılıklar düzeni, insanın gelişimini ve insaniliğini ne ölçüde etkileyebiliyor ?

Şimdilerde gerçekten bizim teknolojik kültürümüzün monotonluğu, elbiriği ile davranışlarımızın monotonluğuna sebep olmuştur. Ayrıca bu gelişme, hoşlanma, eğitim ve kitle iletişim ilgilerinin yeknesaklığına doğru gitmektedir. Muhakkak ki, mümkün olduğu kadar "az değiştirilmiş" bir çevreyi meydana getirmek için ihtiyatlı bir çaba sarf edersek, insan tabiatının zenginliğini kullanabiliriz (Ewald, 1967: 20).

Şehir hayatı; çalışması, yolculuk zamanları ve ihtiyaçlarını karşılamada çok yönlü kurumların varlığı sebebiyle, kişiye kendisi için fazla zaman bırakmaz. İnsan; adeta yemek, çalışmak ve istirahat etmek gibi temel ihtiyaçlar arasında bir hayat yaşar. Kendini ve çevresini fazla düşünmeye zamanı ve mecali yoktur.

Kent Yerleşim Yerlerinin Temel Özellikleri bu görünüşlerinden hareketle aslında sosyal bilimciler için tanımlanabilmeye elverişli çerçeveler sunarlar. Bu çerçeveler ise şu şekilde ifade edilebilir: Kent, farklılıkların çeşitlilik içinde anlamlı olduğu mekânlardan oluşur. Yoğun ilişkiler yumağının yaşandığı bir mekândır. Kendiliğinden ortaya çıkan kestirilemeyen ya da sürprizleri barındıran, yeniliklere açık, ama aynı zamanda kendi kurallarını üreten bir mekândır. (Aktay, a.g.e:37)

4. İslam şehir modeli:

İslam kentinin ilk modeli Medine şehriydi. Nitekim Hz. Muhammed (s) 622 yılında Medine kentine hicret ettiğinde, orada bir Müslüman toplumun temellerini attı. Medine'ye yeni göç eden muhacirler ve oranın yerli halkı olan Ensar, Medine kentinin iki temel grubunu oluşturmaktaydı. İslam peygamberi Medine'de vefatına kadar yaklaşık on yıl yaşadı ve orada İslam toplumunun temel kurumlarını inşa etti. Bu şehir ve bu toplumun kurumları daha sonraki dönemlerde yaşayan Müslüman toplumlar için bir ilham kaynağı ve model oldu. Kısaca ilk İslam kenti modeli olan Medine daha sonra da bu vasfını devam ettirdi. (Michon'dan akt.Kömürcüoğlu:31)

Bu açıklamalardan, bir şehir medeniyetinin ilk harcının, o bölgede yaşayan insanların yaşama kültürleri ve ilişki sistemleri olduğunu rahatlıkla anlamak mümkündür.

Weber'e göre tam anlamıyla bir kentsel topluluk, bir olgu olarak yalnızca Orta Çağ şartları içinde, Avrupa'da ortaya çıkmıştır. (Weber, 2000: 91) Ona göre belli başlı istisnalar dışında Asya kentleri, yani İslam, Hint ve Çin kentleri yukarıdaki niteliklere tam olarak sahip olmadıklarından, tam bir kentsel topluluk da sayılmazlar. Aslında bu Asya kentlerinin bir kale ya da Pazar'a sahip olmak bakımından sorunları yoktur; ancak özerk bir şekilde seçilen özel hukuk mahkemelerine sahip olmak ya da özerk bir yönetimle yönetilmek nitelikleri eksiktir, bu nitelikler ise Weber'in en çok üzerinde durduğu niteliklerdir. (Kömürcüoğlu, a.g.e:18)

Weber, peşin bir hükümlerle, Avrupa'daki şehir hayatından önce İslam ve Hint şehir hayatının olduğunu gözardı ediyor ve kentsel topluluk olarak, sadece batıya has modellerin olabileceğini varsayarak, onları şehir topluluğu olarak kabul etmiyor. Aslında, sadece ticaret ve sanayi merkezlerinin belirleyiciliği bakımından, Avrupa'dakilerden farklı olan İslam şehri, önemli ölçüde sosyal faktörleri ön plana çıkaran bir kültüre sahipti.

Lapidus'a göre bir İslam kenti beş temel yapısal öge üzerine oturmaktadır. Bunlar cami, çarşı, konut alanlarıyla dış mahalleler, kale ve yönetici sınıfın oturduğu

saraylardır. İslam medeniyeti geliştikçe, İslam kenti de gelişmiş ve bu ögelere yeni ögeler eklenmiştir. Lombard da benzer bir görüşe sahip olup, ona göre merkezinde yer alan büyük cami pazarın ahlaki merkezi konumundadır. Cami koruyucu ve birleştirici bir ögedir, dahası kent merkezindeki ilişkiler ağının çekirdeğini teşkil etmektedir. (Tuzcuoğlu, 2003: 46)

Avrupa kentlerinden farklı temellere dayansa da İslam kentlerinde güçlü bir hukuk sistemi mevcuttu. İslam kentlerinde kanuni ve idari kurumların yöneticileri Halife ya da Sultan'ın temsilcileriydiler ve dolaylı ya da dolaysız olarak bu kişiler tarafından atanıyorlardı. Fakat bu yöneticiler Sultan'ın kişisel tasarrufuna değil, şer'i yasalara bağlı idiler, zira Sultan da aynı yasalar ile kısıtlanmıştı. Bu şehirlerde şeriat kanunlarının yanı sıra, belli ölçülerde yerel adet ve örfler de geçerli kanun olarak görülmekteydi. Bu da yönetimde esneklik ve o yöre halkı için kolaylık sağlıyordu. (Abdürrahim'den akt. Kömürcüoğlu, a.g.e:32)

Cansever'e göre, aslolan kentin fiziksel planı değil, kenti kent yapan ruhtur. İslam kenti açısından asıl önemli olan bu kentin dayandığı ahlaki prensipler, temel esaslar ve ilkelerdir. İslam kültürünün en temel ilkesinin tevhid (birlik)tir. İslam kentinin özelliği, tevhid ruhunu yansıtır. İslam mimarisi kontrolden çıkmış "ratio"nun ürünü değildir. Tevhid, hem Allah'ın iradesine teslim olmayı, hem de, her şeyin kendi doğru yerinde bulunduğu bir düzenin tesisini ifade eder. Mimari, yaratılmış alemi, 'olduğu gibi' anlayan ve değerlendiren akıllı ve sorumlu Müslüman tarafından tasarlanıp uygulanır. (Cansever, 2009: 27)

Haydar, İslam'da tek boyutlu bir mimari anlayış olmadığını söyler. Ona göre İslami mimarinin amacı, İslam toplumunun bütünlüğünü bozmadan benliğin ve kültürel kimliğin ifadesini şehir düzlemine aktarmaktır. Gerek özel yapılar olarak evler olsun, gerek ortak alanlar olarak pazar mekanları olsun, gerek uygulanan bina formları ya da kullanılan malzeme olsun; hepsi bir aileden diğerine, şehrin bir semtinden diğer semtine ve bir bölgedeki şehirden diğerlerine İslami olanın mekan düzeyindeki yansımadır. Bu şekilde İslam aşkın bir sistem olarak kendisini gösterir ve kültür ile geleneğe İslam şeriatının sınırları içinde kendisini ifade etmesini sağlar. (Haydar, 1991: 46)

Açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, İslam şehri; kültür, ahlak ve ruhi değerlerin mekana ve hayatın ihtiyaçlarına karşılık verecek olan şehir yapılaşmasının niteliği yansımış bulunmaktadır. Dolayısıyla, hayata ve insana cevap veren bir yerleşim ve yaşayış sistemi olarak şehrin düzenlenmiş olduğunu görüyoruz.

5. Şehir ve estetik:

Geleneksel Türk şehrinin kültürel ve mekânsal değerleri yanında, mimar ve şehirdilerin de örnek alması gereken yönleri bulunmaktadır. İnsani ve toplumsal ilişkilere imkan veren ve materyalleri ile insan sağlığı ve yaşama uyumunu sağlayan kentsel öğelerin yeniden bir araya getirilmesi önem taşımaktadır.

Estetik değerlerin de arkasında bir medeniyet tasavvuru bulunmakta ve onun madde planında hayata geçirilmesi, şehrin şekillenmesine etki etmektedir. İşte böyle bir şehir bilincinin maddi ve manevi varlığına bağlı olarak, insan şahsiyeti de en ileri yaşama felsefesine uygun bir şekilde gelişimini sağlayabilmektedir.

Dinçer'e göre; kent kültürü olarak tanımlanan bir dizi değer yargısı, davranış ve eğilimin yayılması ise, kentleşmenin ve kentli tipinin ortaya çıkmasını dolayısıyla da tüm bu toplamın da kentlileşmeyi doğurmasını açıklamaktadır (Dinçer,1999:343).

Harvey de, sosyal süreçlerle mekânsal formlar arasında ilişki kurar ve sosyal pratiklerin/süreçlerin mekânlara birebir şekil verdiğine değinir ve yine bu mekânların zorunlu olarak sosyal pratikleri ve süreçleri değiştirdiğini belirtir (Castree, 2004: 183).

Bu yüzden mekân sosyolojisi, mekâna insani bir pratik, insani form olarak bakar. Onu, duvarların ve çatıların çerçevelediği içi boş bir form olarak değil, yaşama dair anılar, pratikler, düşünümsellik, unutulmuşlar ve ortak duygulanımlar içeren; tarih, bellek, hafıza ve kimliğin yansıdığı kolektif aidiyetler olarak kurar. Bu açıdan mekân, varoluşu ikame çabaları, hayatı sürdürme konusundaki duyarlılıklar ve kimliğin gösterenlerini de gizler (Aytaç, a.g.y:5)

Kelime anlamı 'normsuzluk' ya da 'kuralsızlık' olan 'anomi' kavramını sosyolojiye kazandıran ve sistematik olarak kullanan Durkheim'dir. Durheim'e göre 'anomi' bir toplumda ya da bir grupta meydana gelen görece kuralsızlıktır. Bu kuralsızlık, anomi halinin ürettiği yabancılaşmanın ve yalnızlaşmanın sonuçlarını anlattığı yazısında Özdenören, kentin insanı insanlardan yalıtan yönlerine değinir. (Özdenören, 2009:87)

6. Kentsel dönüşümü şehir kültürü içinde değerlendirmek:

Kentsel dönüşüm, kavram olarak şehrin medeni bir hayata cevap verecek tarzda yeniden dizaynı ve yapılaşma biçimi olarak estetik özellik ve niteliklere uygun düzenlenmesi olarak anlaşılmalıdır. Böyle bir yaklaşım, ilk planda makul ve gerekli gibi görülmesine rağmen, bu yapılaşma ve onun arkasındaki insanı ve toplumu

metalaştırıcı özellikler göz önüne alınmak durumundadır. Kentin yenilenmesi eğer bazı gruplara haksız kazançlar sağlıyor ve insanların hayatındaki sosyal ve ruhi değerleri koparıp atıyorsa, böyle bir kentsel dönüşüm hayatı yönlendiren manevi dünyanın yok olmasına yol açabilecektir.

Kent mekânına ilişkin düzenlemelerde de giderek gevşekleştirilmiş olan belli planlama kurumları güçlerini önemli ölçüde yitirmiştir. Bu durum sermaye merkezli veya yerel yönetim odaklı bir kentsel dönüşüm olgusunu ortaya çıkartmıştır. Bu olguyu ortaya çıkartan temel sebepler iyice analiz edildiğinde kentsel dönüşüm stratejilerinin arkasından kapitalist üretim tarzının dünya ölçeğine yayılan üretim tüketim ilişkilerinin krizden bu yolla kurtulma çabaları görülür.(Aktay, a.g.e:46)

"Kapitalizm güç oluşturmak ve bu gücü korumak için daima "mekânsal stratejiler" kullanır. Bu stratejilerin önemli ayaklarından biri mekân üzerindeki denetimdir. Bu bağlamda sermaye birikimi ve bitmek tükenmek bilmeyen kâr arayışlarının egemen olduğu kapitalist sistemin genişlemeci mantığı, sürekli olarak kendi faaliyetlerini kolaylaştıracak coğrafi mekânlar arar. Ürettiği, kendi krizlerinin çıkış yoludur söz konusu olan. Böylece coğrafi genişleme ve mekânsal düzenlemeler bu duruma yönelik bir seçenek olur" (Mukul'dan akt.Aktay, a.g.e: 47)

Uydu kentler, metropol kentlerin karşılaştıkları sorunları çözme yollarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Kent merkezlerindeki yoğunlaşmayı çevreye yaymak dolayısıyla merkezin yükünü azaltmak projesidir. Dünya Kenti nitelemesi ise, dünya ekonomisini domine eden merkezleri organize eden kurumsal yapıları, kuruluşları, şirketleri barındıran ve uluslar arası ticaret ağlarını yönlendiren çok uluslu şirketlerin karargah merkezi konumunda bulunan kentleri tanımlayan bir kavramdır. Bu kavramsal çerçeveye uyan belli başlı dünya kentleri olarak: Paris, Londra, Newyork, Tokyo, Moskova gibi kentler gösterilir (Kurtuluş, 2005: 34-35).

Şehirlerin hem bu şekilde yapılandırılması hem de farklılıkları göz ardı etmesi, şehirlerde korunması gereken farklılıkları ve kendilerine özgü otantikliklerini nasıl muhafaza edeceklerini merak ve endişe konusu yapmaktadır. Oysa şehirleri yapılandırırken onların gerçek yani asli işlevlerini hatırlamadan sadece bu seri üretimin rasyonel mantığı ile davranırsak Botton'un yerinde itirazını ve şehrin gerçek kimlik kurucu işlevini dramatik bir melodi eşliğinde hatırlamamız gerekecektir(Aktay, a.g.e:50).

Türkiye'de köyden veya kasabalardan şehre göç, önemli ölçüde ekonomik ve psikolojik sebeplerin etkisi altında olmuştur. Terör'ün insanları yerleşim yerlerinden uzaklaştırması da, şehir hayatına düzensiz ve hazırlıksız girişin bir başka sebebi olmaktadır. Şehirler, çok yönlü sebeplere dayalı bu göç dalgasına sosyal, ekonomik

ve idarî açıdan hazırlıksız olmamaları sebebiyle, buralardaki bazı grupların illegal arsa parsellemelerine ve kanunsuz yapılaşmalara yol açtığı da uzun yıllardan beri bilinen bir gerçektir. Sonuç olarak, imarsız ve iskan politikası olmaksızın belli bölgelere yerleşen sağlıklı bir yapılaşma ve sosyal mekanlar ortaya çıkmıştır.

Bu insanları şehrin yeni düzenine, kendi kimliklerini kaybettirmeden uyumlu hale getirmek ve birtakım sömürücü ve istismarcı grupların tuzaklarından kurtarmak, ciddi bir yerleşim politikasına ihtiyaç duyurmaktadır.

Türkiye’de yaşanan dönüşüm süreci ile sınıf çatışmalarından arındırılmış mutena semtler; fabrikasız, işçisiz, yoksulsuz ve yoksulluğa bağlı suçların olmadığı bir dünya kenti hedefleniyor. Bu şekilde, üst düzey yöneticiler, kalifiye uzmanlar, sanatçılar vs kente çekilebilecek; üretimden arınmış bir tüketim kenti oluşturulacak. Kentin eski ve tarihî semt, bölge, sokak ve mahallelerinin restore edilerek belli sınıfların hizmetine sokulması, söz konusu mekânlarda sadece belli gelir ve kültür seviyesine sahip insanların bulunmasını zorunlu kılıyor. Öteden beri kent merkezleri, zenginlerin çevreye ve banliyölere çekilmelerine paralel bir şekilde yoksul, alt kültür grupları, hemşeriler yahut değişik küçük etnik yapıların yerleşmesine sahne oluyor. (Aktay, a.e: 54)

Kentsel dönüşüm, belli yerleşim yerlerini pahalı ve yaşanamayacak düzeyde kıymetli hale getirerek, değil yoksul; orta halli insanların bile yaşamayacakları bir noktaya ulaştırarak “sun’i bir sınıflaşma” meydana getirerek varlıklı olmayan kesimleri şehir kenarlarına doğru itilmesine yol açıyor.

Harvey’e göre, küreselleşme sürecinde büyük kentlerde kullanım değeri için üretilmiş mekanlar; değişim değeri olan mekanlara dönüştürülebiliyor. Özellikle birbirleriyle rekabet halinde olan küreselleşme çağındaki kentlerin küresel sermayeyi kendilerine çekmek için fiziksel altyapıyı yeniden düzenleyen, yenileyen süreçleri teşvik ettikleri görülür. Bu teşviklerle mekanlar artık ölçülebilir ve satılabilir değerlere dönüştürülmektedir (Harvey, 1989:3-17).

Mekân üzerinden toplumsal yaşamın izini sürmek, hayati olana dair gizlere vakf olmak olağandır. Çünkü gündelik hayat ve kültürel süreçler, genelde mekânın kategorilerine göre işler; güç/hegemonya ilişkileri ve gündelik hayat pratikleri, mekân üzerinde varlık gösterir (Aslanoğlu, 1998:210).

Sonuç:

Şehir, kendi içerisinde bir sistem. Dolayısıyla her sistem gibi, onun da temel hedeflerinin belirlenmesi lazım. İnsan mı, ekonomi mi, teknoloji mi gibi hangi faktörün şehir

biçimlenmesine hakim olacağı ortaya koyulmalıdır. Şehir, mutlaka bunlardan birine göre dizayn edilmesi gerekiyor. İslam şehirleri, insan ve sosyal ihtiyaçları merkeze alan bir yapılanmayı ortaya koyuyordu. Şehir insana göre dizayn edilecekse, insanın ruhi, organik ve pratik ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmesi gerekiyor.

Eğer şehir; ekonomi veya teknolojinin ihtiyaçlarına göre dizayn ediliyorsa; ki böyledir; böyle bir sistem içinde insan, zayıf ve savunmasız bir durumda olacaktır. Modern şehir, ekonomi ve endüstrinin ihtiyaç ve öncelikleri çerçevesinde kent sistemini oluşturmuş bulunuyor.

Şehir; belki bütünüyle insanı kuşatan ve onu kendi başına biçimlendiren bir faktör değil. Ama, şehir hayatı ve şehir hayatının yoğunluğu ve karmaşası, insanın ruh ve beden huzurunu olumsuz manada etkileyen bir fiziki çevreyi hazırlıyor. Böyle bir teknik ve hareket yoğunluğunun olduğu bir çevrede insan, farkında olmadan yıpranıyor. Şehir, metalaşmış bir dünya görüşüne götürüyor

Aslında bu konuda, şehir sistemini oluşturan kurum ve kavramların, insanın yaşama felsefesini gerçekleştirecek bir şekilde düzenlenmeli gerektiğini söylemek durumundayız. Peki ama, bunun belirlemesini kimler ve hangi bilim insanları yapacaktır? Bu konu, öncelikle sosyolog, psikolog, ilahiyatçı ve tarihçilerin merkezde olduğu bir sosyal bilimler kadrosunun prensiplerini oluşturduğu bir çerçevede oluşturulması gerekmektedir. Nüfus ve yerleşim mekanlarının çok yüksek olmadığı, yapıların birbirlerinin sırtına dayanmadığı, gökyüzünün rahatlıkla görüldüğü bir şehir, insanın tabiatla bağını koparmadığı ve yeşil çevreye sahip bir planlamanın yer aldığı mekan şartları. İnsanın, bir eşya gibi paketlenip, bir yere sıkıştırılmadan yaşadığı ve estetik özellikleri olan bir yaşama mekanı.

Elbette ki, iktisadi ve teknik çalışmaların da, bu temel üzerinde kurulacağı bir şehir, insanı huzurlu bir hayata ulaştırabilir.

Kaynakça:

Aktay, Aydın (2013) *Kentsel Mekanın Paylaşılması Sorunu*: Tophane Örneği, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya

ALVER, Köksal (2007) "Siteril Hayatlar", Hece Yayınları, İstanbul,

Aytaç, Ömer (2013) Kent mekanları ve Kimlik/Farklılık Sorunu, *İdeal Kent Dergisi*, sayı. 9, s.138-169.

Aslanoğlu, A, Rana (2000) "Kent, Kimlik ve Küreselleşme", Ezgi Yayınları, 2. Baskı, Bursa

Bal, Hüseyin (2001) *Kent Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta.

Bağlı, Mazhar- Abdülkadir Binici (2005) "Kentleşme Tarihi ve Diyarbakır Kentsel Gelişimi", Bilim Adamı Yayınları, Ankara.

Sezal, İlhan, 1992. *Şehirleşme*, Aęaç Yay., İstanbul.

Tuzcuoğlu, Ferruh, 2003, *Metropolitan Yönetim*, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Ewald Willian R (1967) *Environment for Man. The Next Fifty Years*. Indiana,UP

Davutoğlu, Ahmet (2004) "Fetih ve Medeniyet", *İstanbul: Şehir ve Medeniyet* içinde, ss. 15-28, Klasik Yay., İstanbul.

Harvey, Da Pirenne, Henri (2006) *Ortaçağ Kentleri*, çev: Şadan Karadeniz, İletişim Yay., İstanbul.

Haydar, Gülzar (1991) *Şehirlerin Ruhü*, çev: Gürkan Sekmen, İnsan Yayınları, İstanbul.

Kurtuluş, Hatice (2005) "İstanbul'da Kentsel Ayrışma", Bağlam Yay. İstanbul

Kömürcüoğlu, Mustafa (2013) *İdari Sosyal Ekonomik ve Mekansal Yönleriyle Kentsel Dönüşüm*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özdenören, Rasim (2009) "Kent İlişkileri", İz Yayıncılık, İstanbul

Sjoberg, Gideon (1965) "Theory and Research in Urban Sociology" Hauser, P. Schnore, F.,(Ed.), *The Study of Urbanization*, John Willey and Sons Inc., Newyork.

Tekeli, İlhan (1996) "Türkiye'de Çoęlculuk arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, Editör; Ferzan Bayramoęlu Yıldırım, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Yayınları, İstanbul.

Martindale, Don (2000) "Önsöz", *Şehir: Modern Kentin Oluşumu* içinde, ss. 5-68 çev: Musa Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul.

Michon, J. L. (1997) "Dini Kurumlar", *İslam Şehri* içinde, ss. 13-47, çev: Elif Topçugil, der: R.B. Serjeant , İz Yayınları, İstanbul.

Mumford, Lewis (2007) *Tarih Boyunca Kent: Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceęi*, çev: Cürol Koca ve Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Weber, Max (2003) "Şehir, Modern Kentin Oluşumu" . Çev. Musa Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul

Wirth, Louis (2002) "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", 20. *Yüzyıl Kenti* içinde, ss. 77-106 der. ve çev: Bülent Duru, Ayten Alkan, İmge Yayınları, Ankara.